

Заходи забезпечення кримінального провадження як засоби обмеження прав і свобод особи під час кримінального провадження

The measures of the criminal proceedings as a means of restricting the rights and freedoms of person during criminal proceedings

Анастасія Даниленко

Ключові слова:

заходи забезпечення кримінального провадження, права та свободи особи, тримання під вартою, запобіжні заходи, право на свободу й особисту недоторканність.

Key words:

measures to criminal proceedings, rights and liberty of person, detention, preventive measures, right to liberty and security of person.

Постановка проблеми. Права та свободи людини є одним із найважливіших соціальних і правових інститутів, адже саме він повною мірою відображає досягнення суспільством певного рівня розвитку, стан захищеності особи загалом, її життя і здоров'я, честі й гідності, безпеки та недоторканності. Дотримання прав і свобод особи є головною передумовою здійснення будь-якого виду діяльності.

Разом із цим під час кримінального провадження досить часто виникають ситуації, коли вплинути на поведінку учасників провадження та скорегувати її неможливо без певних тимчасових обмежень їхніх прав і свобод, які є результатом застосування тих чи інших заходів забезпечення кримінального провадження.

Стан дослідження проблеми. Питанням вивчення заходів забезпечення кримінального провадження присвячені роботи Ю. Аленіна, В. Бринцева, Ю. Грошевого, Л. Давиденко, П. Каркача, В. Клочкова, Г. Кожевнікова, О. Кучінської, Л. Лобойко, В. Маляренко, О. Михайленко, А. Молдавана, О. Муравіна, Т. Садова, С. Смокова, Ю. Стецовського, А. Туманянц, Л. Удалової та інших. Проте питання щодо можливостей обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження залишаються вивченим фрагментарно.

Метою статті є аналіз норм кримінального процесуального законодавства щодо регламентації підстав і процесуальної форми застосування заходів забезпечення кримінального провадження як законних способів обмеження конституційних прав і свобод особи під час кримінального провадження.

Виклад основного матеріалу. Права та свободи людини є важливим інститутом для побудови всієї правової системи. Водночас у юридичній науці існує різноманіття думок щодо їх визначення.

Так, М. Вітрук відмічає, що права та свободи особи є матеріально зумовленими, юридично закріпленими й гарантованими можливостями індивіда володіти та користуватись конкретними соціальними благами: соціально-економічними, духовними, політичними й особистими¹. В. Перевалов говорить про права людини як про природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності в усіх сферах суспільного життя². В. Тертишник визначає права людини як комплекс природних і непорушних свобод і юридичних можливостей, що зумовлені фактом існування людини в цивілізованому суспільстві й одержали юридичне закріплення³.

¹ Вітрук Н.В. Правовой статус личности в СССР (Реальный социализм: теория и практика) / Н.В. Витрук. – М. : Юрид. лит., 1985. – С. 9.

² Теория государства и права : [учебник для юридических вузов] / под. ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М. : Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – С. 498.

³ Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : [монографія] / В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2009. – С. 17.

На думку О. Петришина, права і свободи людини та громадянина – це правові можливості (надбання), необхідні для існування й розвитку особи, які визнаються невід’ємними, мають бути загальними та рівними для кожного, забезпечуються й захищаються державою в обсязі міжнародних стандартів⁴. Уважається, що це визначення є найповнішим, оскільки відображає найбільш суттєві риси, що характеризують права та свободи особи, а саме їх невід’ємність, загальність і рівність для кожного.

Окрім цього, об’єднання всіх зазначених точок зору авторів дає змогу зробити висновок, що однією з головних властивостей прав і свобод людини є їх юридична закріпленість, а також їх захищеність з боку законодавства та держави.

Незважаючи на те що права та свободи людини є можливостями особи, які встановлюються законом, вони, за правильним твердженням В. Кучинського, «не є подарунком держави, а є продуктом розвитку матеріальних відносин людей»⁵. Тому саме завдяки правам і свободам особи «встановлюються межі діяльності держави, не допускається невиправданого втручання держави у сферу особистої свободи людини, створюються перешкоди всевладдю та свавіллю державних структур, визначаються параметри відносин людини, суспільства й держави, їхня відповідальність»⁶.

Однак якщо юридична закріпленість прав і свобод людини є однією з їх основних рис, то постає питання: у якому саме законодавчому акті вони повинні відобразитись передусім?

Беззаперечно, таким законодавчим актом, де закріплюються всі основні права та свободи, що гарантуються державою особі, є Конституція України. При цьому аналіз норм частини II Конституції України демонструє наявність двох груп прав і свобод залежно від належності тієї чи іншої особи до громадянства України.

Так, відповідно до ст. 26 Конституції України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов’язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України⁷.

Тому у формулюванні статей, що стосуються прав і свобод людини, Конституція використовує терміни «кожний», «усі», «ніхто», «особа», «ті, хто», так визнаючи права, пов’язані із самою людською істотою, її існуванням і розвитком. Відповідно до Конституції України, до такого виду прав належать право на життя (ст. 27), право на повагу до гідності (ст. 28), право на свободу й особисту недоторканність (ст. 29), право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32) тощо.

Разом із цим частина прав і свобод розглядається Конституцією як юридичні можливості лише громадян України, правовий статус яких обумовлений наявністю політико-правового зв’язку між особою та українською державою, тобто громадянством. Тому ці права і свободи поширюються лише на тих осіб, які є громадянами України, на відміну від прав першої групи, що поширюються на всіх без винятку людей, які проживають на території України.

Але не лише за належністю до тієї чи іншої групи населення можна розрізнити види прав і свобод особи, існують й інші критерії для їх класифікації.

Зокрема, М. Вітрук пропонує ділити права людини та громадянина залежно від способу їх правового регулювання на конституційні й галузеві, а залежно від їх соціального призначення – на соціально-економічні, культурні, політичні та особисті⁸.

⁴ Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – С. 134.

⁵ Кучинский В.А. Личность, свобода, право / В.А. Кучинский. – М. : Юрид. лит, 1978. – С. 29.

⁶ Марцеляк О.В. Институт омбудсмена: теория и практика : [монография] / О.В. Марцеляк. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – С. 3.

⁷ Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

⁸ Вітрук Н.В. Правовой статус личности в СССР (Реальный социализм: теория и практика) / Н.В. Витрук. – М. : Юрид. лит, 1985. – С. 161.

П. Рабінович класифікує права людини за сферою суспільних відносин і характером потреб людини або цінностей, що є їх об'єктом, на такі види: фізичні, особистісні, культурні, економічні й політичні⁹.

Досить цікавим є підхід до класифікації прав людини, запропонований П. Шумським і Г. Табалюком, котрі ділять їх залежно від сфери діяльності, у якій ці права захищають гідність особи, а саме: 1) персональні права (захищають автономність особи й не дають державі втручатися в простір особистих свобод людини); 2) політичні права (дають можливість отримувати інформацію про події, що відбуваються в суспільстві, а також брати участь у вирішенні громадських справ у процесі голосування під час виборів і за допомогою інших засобів впливу на громадське життя); 3) процесуальні права (захищають людину від упереджених рішень з боку держави); 4) соціальні права (забезпечують людину мінімумом економічної безпеки, без якої неможливо вимагати підтримування власних прав на гідному рівні)¹⁰.

Досить повна й детальна класифікація прав і свобод людини та громадянина залежно від спрямованості потреб особи щодо сфери суспільних відносин розроблена О. Петришиним. Відповідно до цього критерію, автор виокремлює такі види прав і свобод: фізичні (право на життя, свободу, особисту недоторканність тощо); особистісні (право на повагу гідності, свободу пересування, вибору місця проживання тощо); політичні (право на свободу об'єднань у політичні партії, право вільно обирати й бути обраним тощо); економічні (право володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, право на працю, на заробітну плату тощо); гуманітарні (право на освіту, свободу творчості тощо); право на соціальний захист (право на житло, на соціальне забезпечення, пенсії та інші види соціальних виплат і допомог)¹¹.

Загалом варто відзначити, що кожна з наведених класифікацій, по суті, є правильною, оскільки реально відображає всю різноманітність і різноплановість прав і свобод особи. До того ж ці класифікації мають і важливе прикладне значення, адже сприяють систематизації прав і свобод особи, що визначені Конституцією України.

Окрім цього, проведення подібних систематизацій конституційних прав і свобод особи є важливим і для сфери кримінального процесу, адже успішне виконання завдань кримінального судочинства можливе лише за умови застосування заходів забезпечення кримінального провадження, якими, як правило, можуть обмежуватись певні групи прав і свобод людини. Ці обмеження стосуються передусім особистісних і фізичних прав особи, наприклад, права на повагу до гідності (ст. 28 Конституції України), права на свободу й особисту недоторканність (ст. 29 Конституції України), права на недоторканність житла (ст. 30 Конституції України), права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України), права на невтручання в особисте й сімейне життя (ст. 32 Конституції України). Водночас необхідно зазначити, що під час провадження по кримінальній справі можуть обмежуватись й інші групи конституційних прав і свобод людини, наприклад, політичне право бути обраним до органів державної влади (ст. 38 Конституції України), економічне право володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю (ст. 41 Конституції України) тощо.

Щоб забезпечити існування оптимального балансу між проголошеною Конституцією України недоторканністю прав і свобод людини та можливістю їх тимчасового обмеження під час кримінального провадження, в кримінальному процесі існує система процесуальних гарантій, складником якої є процесуальні принципи.

Кримінальний процес ґрунтується на таких загальноправових принципах, як недоторканність особи; повага до честі й гідності особи, а також невтручання в її особисте та сімейне життя; недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Однак здійснення кримінальної процесуальної діяльності в багатьох випадках вимагає втручання в особисту сферу, обмеження свободи пересування особи, отримання інформації особистого характеру тощо. І це сприймається як нормальне явище для діяльності правоохоронних органів. Саме тому загальноправові процесуальні принципи, що діють під час кримінального провадження, як керівні засади покликані визначати й затверджувати здійснення провадження в такий спосіб, за якого одночасно забезпечується ефективне функціонування системи кримінального процесу та захист конституційних прав і свобод людини. При цьому останнє досягається за

⁹ Рабінович П.М. Права людини та їх юридичне забезпечення : [навчальний посібник] / П.М. Рабінович. – К. : ИМК ВО, 1992. – С. 5–6.

¹⁰ Шумський П. Права людини. Знати, щоб їх захищати / П. Шумський, Г. Табалюк // Віче. – 2001. – № 3. – С. 40.

¹¹ Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – С. 143–144.

допомогою виключення можливості незаконного звуження їх обсягу, а саме шляхом установлення в законі підстав, порядку й меж обмеження конституційних прав і свобод особи. Адже закон, установлюючи тимчасове обмеження прав і свобод людини, тим самим гарантує їх захист¹².

Так, обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність можливе шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження. При цьому законність і обґрунтованість обмеження цього конституційного права особи досягається завдяки суворому дотриманню порядку застосування подібного роду заходів. На цих засадах також стоять і положення міжнародно-правових актів із прав людини. Так, відповідно до ст. 5 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини, «жодна людина не може бути позбавлена волі інакше як у таких випадках і в порядку, встановленому законом: **a)** законне ув'язнення особи, засудженої компетентним судом; **b)** законне затримання чи арешт особи за невиконання винесеного згідно із законом рішення суду чи з метою забезпечення виконання будь-якого зобов'язання, передбаченого законом; **c)** законне затримання чи арешт особи, здійснені з метою забезпечення її присутності перед компетентним органом на підставі обґрунтованої підозри в учиненні злочину або у випадку, коли є достатні підстави вважати, що необхідно запобігти вчиненню нею злочину чи перешкодити їй зникнути після його вчинення; **d)** затримання неповнолітньої особи на підставі законної постанови для виховного нагляду чи її законний арешт, здійснений з метою забезпечення її присутності перед компетентним органом; **e)** законне затримання особи з метою запобігання розповсюдженню інфекційних захворювань, а також законне затримання психічно хворих осіб, алкоголіків, наркоманів чи бродяг; **f)** законне затримання чи арешт особи, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду до країни, чи особи, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції»¹³.

Саме тому «процесуальний порядок (або механізм), з одного боку, сприяє результативності й ефективності застосування заходів процесуального примусу, а з іншого – максимально забезпечує дотримання прав, свобод та інтересів осіб, до яких вони застосовуються, захищаючи їх від надмірного, неприпустимого примусу»¹⁴. Зокрема, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану в учиненні злочину, за який передбачене покарання у вигляді позбавлення волі, лише у випадках: 1) якщо цю особу застали під час учинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин; 3) якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної в учиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, зарахованого законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України (ч. 1 ст. 208 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України). Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану в учиненні злочину, за який передбачене основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього під час обрання запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує (ч. 2 ст. 208 КПК України). До того ж затримання особи, підозрюваної в учиненні злочину, має певні часові межі, а саме не може тривати більше ніж 72 годин, що є ще однією гарантією дотримання цього конституційного права людини.

Також особливого порядку вимагає застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, яке може бути застосоване лише до підозрюваного, обвинуваченого за наявності встановлених у законі умов і лише за рішенням слідчого судді або суду. До таких умов, зокрема, належать:

1) запобіжний захід у вигляді тримання під вартою не може бути застосований, окрім як: а) до особи, яка підозрюється або обвинувачується в учиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно в разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього під час застосування іншого, раніше обраного запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує; б) до раніше судимої особи, яка

¹² Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту. внутр. справ, 2002. – С. 219–220.

¹³ Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини, прийнята 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2440800/2440800-002.htm>.

¹⁴ Назаров В.В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України : [монографія] / В.В. Назаров. – Х. : ТД «Золота миля», 2009. – С. 58.

підозрюється або обвинувачується в учиненні злочину, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно в разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що, перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкождала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру в учиненні іншого злочину; в) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується в учиненні злочину, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до п'яти років, виключно в разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що, перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкождала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру в учиненні іншого злочину; г) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується в учиненні злочину, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад п'ять років; д) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується в учиненні злочину, за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки; е) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку й на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 2 ст. 183 КПК України);

2) тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно в разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України. (ч. 1 ст. 183 КПК України).

Тримання під вартою є обмеженням природного права людини на свободу й особисту недоторканність, а тому для захисту цього права закон установлює певні часові межі, у яких цей запобіжний захід може застосовуватись. Так, відповідно до ч. 3 ст. 197 КПК України, на стадії досудового розслідування застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою можливе максимально строком до: 1) шести місяців – у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості; 2) дванадцяти місяців – у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Разом із тим проблемним і досі залишається питання про порушення конституційного права особи на свободу й особисту недоторканність, що може бути викликане тривалим судовим розглядом кримінальних справ стосовно осіб, які перебувають під вартою, адже максимальний строк тримання під вартою таких осіб законом не визначено. Про це також свідчать дані, надані Державною пенітенціарною службою України, відповідно до яких станом на 1 липня 2014 року в слідчих ізоляторах понад 6 місяців трималося 2 868 ув'язнених, які рахувались за судами, із них: 1) від 6 місяців до 1 року – 1 403 особи; 2) від 1 року до 2 років – 807 осіб; 3) понад 2 роки – 658 осіб¹⁵. Станом на 25 серпня 2016 року у 12 слідчих ізоляторах і 17 установах виконання покарань із функцією СІЗО тримається на стадії судового розгляду (до винесення вироку) 7 493 особи¹⁶.

Висновки. Загалом обмеження цього конституційного права особи, як і будь-якого іншого права, не має ставати нормальним явищем у кримінальній процесуальній діяльності, навпаки, воно має допускатись лише в разі крайньої необхідності, якщо іншим шляхом неможливе виконання завдань кримінального судочинства, на підставах і в межах, передбачених у законі.

Анотація

У статті розглянуто можливості тимчасового обмеження конституційних прав і свобод особи під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Автор звернув увагу на те, що обмеження прав і свобод особи під час кримінального провадження має допускатись лише в разі крайньої необхідності, якщо іншим шляхом неможливе виконання завдань кримінального судочинства, на підставах і в межах, передбачених у законі.

¹⁵ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/114155-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_scho-do_trimannya_pid_vartoyu.html.

¹⁶ Статистичні дані Державної пенітенціарної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

Summary

The author of the article analyzed the possibility of temporary restrictions of constitutional rights and freedoms while ensuring application of the criminal proceedings. The author pointed out that restrictions on rights and freedoms during criminal proceedings should be allowed only in case of emergency, if other means impossible tasks of criminal justice, and on the basis and within the limits set by law.

Використана література:

1. Витрук Н.В. Правовой статус личности в СССР (Реальный социализм: теория и практика) / Н.В. Витрук. – М. : Юрид. лит., 1985. – 175 с.
2. Теория государства и права : [учебник для юридических вузов] / под. ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М. : Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. – 570 с.
3. Тертишник В.М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : [монографія] / В.М. Тертишник. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2009. – 404 с.
4. Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, В.Д. Ткаченко, Л.Л. Богачова та ін.] ; за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В. Петришина. – Х. : Право, 2002. – 432 с.
5. Кучинский В.А. Личность, свобода, право / В.А. Кучинский. – М. : Юрид. лит, 1978. – 207 с.
6. Марцеляк О.В. Институт омбудсмена: теория і практика : [монографія] / О.В. Марцеляк. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 450 с.
7. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Рабінович П.М. Права людини та їх юридичне забезпечення : [навчальний посібник] / П.М. Рабінович. – К. : ИМК ВО, 1992. – 100 с.
9. Шумський П. Права людини. Знати, щоб їх захищати / П. Шумський, Г. Табальюк // Віче. – 2001. – № 3. – С. 39–46.
10. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту. внутр. справ, 2002. – 336 с.
11. Європейська конвенція про захист прав та основних свобод людини, прийнята 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/2440800/2440800-002.htm>.
12. Назаров В.В. Конституційні права людини та їх обмеження у кримінальному процесі України : [монографія] / В.В. Назаров. – Х. : ТД «Золота миля», 2009. – 400 с.
13. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19 грудня 2014 року № 14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/print/114155-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_schodo_trimannya_pid_vartoyu.html.
14. Статистичні дані Державної пенітенціарної служби [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

Анастасія Даниленко,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу та організації
досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ